

KARPATSKA EKOREGIONALNA INICIJATIVA

CERI

Broj 1 • Oktobar 2006

CERI je savez nevladinih organizacija i naučnih ustanova okupljenih oko zajedničke vizije zaštite i održivog razvoja Karpata.

Odrasli malopegavi orao sa mladim (Slovačka)
Fotografija Miroslav Dravecky

Sačuvajmo Karpate zajedno!

Glasnik

Izdanje CERI za sve koji brinu i žele da deluju

PRIZNANJE EKOLOŠKIM BORCIMA

(zabeleške za zajednički portret)

Suzan Liberman, bivši koordinator CERI

Vunena torbica ispletena u Maramuri ponosno visi o lampi u mojoj spavaćoj sobi, stalno podsećajući na na poslednje dve ipo uzbudljive godine provedene na Karpatima. Ovog novembra oprostila sam se sa svojim poslom u „CERI“-u (The Carpathian EcoRegion Initiative) - Ekoregionalnoj zajednici karpatskih zemalja.

Oduševljena sam saznanjem da će CERI kao organizacija situirana na Karpatima, ove godine pokrenuti svoj prvi veliki projekt, kojim će biti stvorena do sada neviđena ekološka mreža. Međutim, bilo bi nemoguće evocirati uspomene i davati prognoze u vezi CERI-a bez osvrta na njene članove, njene ljude...

iskreno...

Zbignjev na Wyzna klancu gleda preko Polonina Carynska lanca u Istočno-karpatški rezervat biosfere

Miroslav na severno ulazu Nacionalnog parka »Slovenski raj«

Svetilište za Eriku u Transkarpatskim rečnim šumama

Temeljno poznavanje istorije i kulturne baštine Istočno-karpatске regije **Zbignjeva Nijadomskog**, iz Rezervata istočno karpatске biosfere, (www.Unesco.org/mab/ecbr) čine ga prirodnim rukovodiocem međunarodnog upravljanja ovom zaštićenom oblasti. Umoran od „velegradskog života“ u Varšavi, Zbignjev je počeo sa radom na očuvanju prirode, uključivanjem u projekat koji je prvobitno imao zapravo dijametralno suprotan pristup prirodi: razvoj ski-centra u nacionalnom parku Bižadi, jednim od sedam zaštićenih oblasti u okviru Rezervata istočno-karpatске biosfere, smatran za „najdivlju“ oblast Karpata. Među dostignućima u sferi očuvanja prirode kojima se najviše ponosi, Zbignjev ubraja svoje i ECBC-ovo učešće u pregovorima koji su doveli do potpisivanja Karpatske Konvencije. Njegov projekat „ENACT“ – „Proširenje NATURA 2000 u Karpatske Međunarodno zaštićene oblasti Ukrajine“ je prioritetan za ECBC i za CERI zbog važnosti projekta vezanog za Ukrajinu i njene šanse da pristupi Evropskoj uniji. Ovim projektom očuvanja prirode Ukrajina proširuje zaštitu izvan postojećih granica (NATURA 2000) čime će biti obuhvaćene jedine oblasti Karpata sa mogućnošću razvoja novih zaštićenih oblasti (15% površine Ukrajine). Istočni Karpati čine kičmu Karpata i buduće ekološke mreže.

Miroslav Dravecki, iz Udruženja za zaštitu grabljivica (www.dravce.sk), ima puno bliži pristup od Zbignjeva i Jurija, stavljajući sebe u poziciju svojih grabljivica i sova. To čini sa temeljnim poznavanjem svakog pogodnog staništa za pravljenje gnezda, razvoj mladunaca i lov za najugroženije grabljivice (orlovi, sokoli, sove) od Poprada i mađarske granice na jugu, sve do Košica na istoku. Sa preko 20 godina iskustva sa Malopegavim orlovima, Miroslav je pomogao pokretanje prvog regionalnog popisa vodećih karpatskih vrsta u (Rumuniji, delovima Slovačke i Ukrajini) u saradnji sa Melvis Grupom i drugim ornitolozima s kojima je stupio u kontakt preko CERI-a. On, takođe, blisko saraduje sa dr. Ladislavom Simakom koji radi u Košicama, hirurinom koji se u slobodno vreme stara o velikom broju primeraka najugroženijih vrsta grabljivica poput Carskih, Crnih i Malopegavih orlova, Stepskih i Sivih Sokola kojima je potrebna medicinska nega. Ovaj entuzijasta, pored svog regularnog posla, radi bez nadoknade po 24 časa dnevno. Kroz ovo posebno partnerstvo, Miroslav i kolege iz njegove organizacije su u mogućnosti da promatraju efekte rasparčavanja staništa, krivolova, i biološkog fenomena „kainizam“ (Crni i Malopegavi orlovi,) koji ne bi bili obuhvaćeni državnim ispitivanjima, a koji su od presudnog značaja za očuvanje vrsta i upravljanje njihovom populacijom.

Erika Stanču, iz WWF- Dunav Karpatskog programa (www.panda.org/dcpo), takođe radi u ra-

znorodnim staništima i na različitim nivoima (zaštićene oblasti i NATURA 2000, odgovorno upravljanje šumama, staranje o divokozama i medvedima), primenjujući najviše standarde očuvanja uprkos svim političkim i ekonomskim pritiscima i nestabilnostima. Njena nepokolebljiva upornost i beskompromisno zalaganje za zaštitu prirode potiče iz „Kluba turizma i zaštite prirode“ u koji se učlanila tokom srednje škole, kao i od njene pripadnosti Šekeri MINORITY GROUP-i, za koju je priroda bitan element svakodnevnog života. Zanimljivo, iako bivša predsednica Nacionalnog parka Retezat, i nedavno izabrana Predsednica Europarka proklamuje baziranje pristupa svog rada na principima ekosistema, poput ostalih odanih boraca za očuvanje divljine ove regije, ona će se u raspravama o razvoju zauzeti za divljinu. Ona se žali na nedostatak brige koju Rumunska vlada pokazuje prema zaštićenim prirodnim dobrima uprkos strukturnim administrativnim promenama ka Evropskoj uniji. Ona vidi probne projekte razvijanja partnerstava interesnih grupa u pokretanju kompleksnih tema kao najbolje sredstvo za uticaj na određivanje politike.

Smatram da ono što je zajedničko svim ovim, kao i mnogim drugim članovima CERI-a, je upravo to što ih čini delotvornijim: njihovi istrajni i beskompromisni ideali, njihova „etika prirodnog okruženja“ koja stoji iza toga, i njihova sposobnost da doprinesu širim i univerzalnijim ekoregijским ciljevima. Na žalost, ova tri borca za očuvanje prirode imaju još nešto zajedničko: zajedno su suočeni sa velikom krizom na putu ostvarivanja svojih ciljeva. Sa donatorskim fondovima koji napreduju ka istoku brže nego što zemlje Karpata mogu da ih apsorbuju i neefikasnim vladajućim strukturama koje pomažu u upravljanju ovim fondovima, mnogi članovi CERI-ja poput njih troje rizikuju ne samo gubitak sredstava za sprovođenje svojih željenih projekata, već i novac za opstanak kao nevladina organizacija. ECBC je ostavljena na cedilu, bez ikakve podrške i operativnih kapaciteta, preteći da potkopaju mnoge Zbignjevljeve projekte, što stvara nepouzdanu uslove upravljanja nekolicinom zaštićenih oblasti u Rezervatu, uključujući i inovativan „ENACT“ projekat. Miroslav bi hteo da bude u mogućnosti da plati doktora koji sada mora da krade opremu iz bolnice kako bi lečio grabljivice. Ali, bez osnovnih troškova koji bi pokrili osnovne funkcije koje je RPS do sada u suštini obavljao „pro bono“ (ovo je tipično za veliku većinu CERI članova), integritet očuvanja grabljivica u Karpatima je doveden u pitanje.

Na kraju, ali ništa manje važno, tragično je i paradoksalno da je Nacionalni park Retezat po završetku GEF projekta ostavljen na cedilu bez osnovnih sredstava za funkcionisanje.

Kada sam pristupila «bordu» u avgustu 2003., organizacija je izgedala pomalo zastarelo. Priče

ovih članova su potvrda činjenice da nam je CER-RI sad potrebniji nego ikad ranije. Ovi „ekološki borci“ čine neuporedivo veće uticaje u svojim regionima nego što zahtevaju relativno malo sredstava. Zato moraju da koriste rupe u postojećim zakonima, pristupima i mentalitetima. «Bord», članovi i ja, pokušavali smo tokom proteklih par godina da stvorimo efikasnu infrastrukturu koja bi omogućila iskorišćavanje mogućnosti mreže. Osnivali smo CER-RI kao svojevrsni stručni zavod za informacije, podatke, projekte i metodologiju aktivnosti duž Karpata. Biće zanimljivo videti da li CER-RI kroz ove svoje funkcije zaista može da obezbedi „održivu sredinu“ za nevladine organizacije, i ako može, da li ovo samo po sebi podstiče CER-RI da postane sve aktivnija organizacija, čvrsto utemeljena na radu svojih članova, mnogo nego što je to bilo ranije.

CER-RI kao organizacija, kao pojam i kao region, naučili su me mnogim stvarima, od kojih ću ovde samo neke da pomenem. Sa nekim od svojih najposobnijih i najefikasnijih ljudi i organizacija na Karpatima, Ukrajina mi je potvrdila (bez sumnje pod uticajem Rumunskog modela) da CER-RI ne treba nužno da stavlja akcenat svih projekata na zemlje sa najpristupačnijim političkim sistemima u kojima je zakon javnog interesa tek u razvitku jer se u njima malo toga može učiniti. Takođe, posmatrajući članove CER-RI-a iz Srbije, koji su očitoo najotvoreniji i najspremniji za saradnju od svih članova (zaista demokratski), shvatila sam da ovu saradnju ne treba posmatrati na bazi geografski proporcionalnog učešća. Mislim

da se članovi CER-RI-ja moraju više oslanjati jedni na druge: na primer, napor da se sruše kulturni tabui u Ukrajini može dovesti do osećanja građanske dužnosti po pitanju upravljanja međunarodnim zaštićenim oblastima. Srećna sam što kod članova CER-RI-ja mogu da prepoznam osećaj identiteta polaganja prava na svojinu u okviru organizacije, ali bih više volela kad bi se članovi odrekli „prava“ na određene podatke i ideje, i shvatili značaj i potrebu za saradnjom. Osećam da u ovom trenutku mogu bez brige prepustiti kormilo. WWF-DCP može se ponositi nasleđem u čijem stvaranju je učestvovao, gradeći novi, specijalizovani, izazovniji izdanak u Karpatima, prvi pravno-konstituisan entitet za borbu za očuvanje ekoregije u Evropi, ako ne i u svetu, a CER-RI se može ponositi što se konačno odvojila od WWF-a.

Najnoviji legat CER-RI-ja, da služi kao rezonator nevladinim organizacijama nove Evropske Unije – ne izneveravajući pri tom svoje članove – i obezbeđuje početnu podršku kako bi one osigurale opstanak i povratnu spregu u CER-RI-ju i na taj način, ne izneverivši sebe, stvorile osnovu za održivi razvoj kao preduslov celokupnog ekonomskog razvoja. Oduševljena sam što sam bila deo ovog preporoda, radujem se budućoj saradnji i zajedničkom učešću u ostvarivanju ciljeva CER-RI-a. ■

Eko-turizam – Održiva opcija za karpatsku regiju

vruće teme

1. Strane će preduzeti mere za promovisanje održivog turizma na Karpatima, pružajući dobrobit lokalnom stanovništvu, zasnovanoj na izuzetnoj prirodi, pejzažima i kulturnom nasleđu Karpata, i u tu svrhu će pojačati saradnju.

2. Strane će tragati za načelima kojim bi se promovisala međunarodna saradnja s ciljem da se olakša održivi razvoj turizma, poput usklađenih ili zajedničkih planova upravljanja međunarodnim ili prekograničnim zaštićenim dobrima, i drugim turističkim atrakcijama.

3. Član 9. „Održivi turizam“, Konvencija o Zaštiti i Održivom Razvoju Karpata (Karpatska Konvencija, potpisana 2003, stupila na snagu januara 2006).

Zvanični pristup

Ekoturizam je nov oblik jedne od najvećih i najnaprednijih privrednih delatnosti na svetu. Začeta je krajem osamdesetih godina prošlog veka kao pokušaj da se smanji negativan uticaj tradicionalnog turizma na životnu sredinu., kao npr. iscrpljivanje prirodnih resursa, zagađenje i promene ekosistema. Međunarodno ekoturističko udruženje definiše ekoturizam kao „odgovorno putovanje kroz prirodna dobra koje ne narušava životnu sredinu i pruža dobrobit lokalnom stanovništvu“. Ovakve ekološke i društvene implikacije su od krucijalne važnosti za shvatanje ovog termina. Godina 2002. je bila prelomna u razvoju ovog novog vida stare privredne delatnosti, kada su je Ujedinjene nacije proglasile „Međunarodnom godinom ekoturizma“.

Ekoturizam prihvata principe održivog turizma, koji imaju za cilj da „izađu u susret kako današnjim turistima tako i domaćinima u regionima, istovremeno štiteći i unapređujući buduće mogućnosti. Pretpostavka je da bi to dovelo do odr-

KARPATSKA EKOREGIONALNA INICIJATIVA

Laserski snimljen orlić

Instalacija

CERI Sekretariat

CERI – Carpathian EcoRegion Initiative
Podunajska 24, 821 06 Bratislava
Slovakia
Tel./Fax: (+421) 2 455 240 19
Tel./Fax: (+421) 2 456 402 01
E-mail: ceri@changenet.sk
Webpage: www.carpathians.org

Članovi upravnog odbora

ČEŠKA REPUBLIKA

Nadace Partnerství – Czech
Environmental Partnership Foundation
Tomas Ruzicka
Panska 7, CZ-602 00 Brno
Tel: (+420) 5 424 227 71
Fax: (+420) 5 424 227 77
Email: tomas.ruzicka@ecn.cz
Webpage: www.nadacepartnerstvi.cz
Legal status: NGO

MAĐARSKA

Central and East European Working
Group for the Enhancement of
Biodiversity – CEEWEB
Andras Krolopp
Kuruclesi ut 11/A, 1025 Budapest
Tel: (+63) 1 398 01 35
Fax: (+63) 1 398 01 36
Email: office@ceeweb.org,
krolopp@ceeweb.org
Webpage: www.ceeweb.org
Legal status: NGO

POLJSKA

Polish Environmental Partnership
Foundation – Fundacja Partnerstwo
dla Srodowiska
Rafal Serafin, Bracka 6/6
31-005 Krakow
Tel: (+48) 12 422 5088
Fax: (+48) 12 429 4725
Email: serafin@epce.org.pl
Webpage: www.epce.org.pl
Legal status: NGO

Nastavak na strani 6

Moravski putevi vina

živog upravljanja resursima kojim bi se zadovoljile ekonomske, društvene i estetske potrebe, a istovremeno zaštitio kulturni integritet, osnovni ekološki procesi, biološki diverzitet i sistemi životne podrške“ (WTO).

Prema **Deklaraciji o ekoturizmu regije Kvebek**, ekoturizam se razlikuje od šireg koncepta održivog turizma u sledećim principima:

- aktivno doprinosi očuvanju prirodnog nasleđa;
  - u svom planiranju, razvoju i funkcionisanju uključuje lokalne i porodične zajednice, sve u cilju doprinosa njihovoj dobrobiti;
  - upoznaje posetioce sa prirodnim i kulturnim nasleđem destinacije;
  - pogodniji je za turiste pojedinačno, kao i za organizovane ture manjih turističkih grupa.
- Dakle, ekoturizam je usmeren na lokalnu floru, faunu i kulturu kao glavne atrakcije, dok su domaćini motivisani da potpomažu održive metode, poput reciklaže, višestruke upotrebe vode, efikasne upotrebe energije, prevencije zagađenja, minimalizacije otpada itd.

UNEP izdvaja ekoturizam kao oruđe za razvoj, koje može pomoći ostvarivanju tri osnovna cilja Konvencije o biološkom diverzitetu:

- očuvanja biološkog (i kulturnog) diverziteta, jačanjem sistema upravljanja zaštićenim prirodnim dobrima (javnim ili privatnim) i uvećavanjem vrednosti zdravih ekosistema;
- promovisanja održivog korišćenja biodiverziteta, stvaranjem prihoda, otvaranjem novih radnih mesta i poslovnih mogućnosti u ekoturizmu i srodnim poslovnim mrežama, i
- ravnomerne raspodele dostignuća ekoturizma sa lokalnim zajednicama i starosedelcima, za dobijanjem njihovog pristanka i potpunog učešća u planiranju i upravljanju poslovima pod okriljem ekoturizma.

Lokalne primene : Oživljavanje proizvodnje vina u Južnoj Moravskoj

Ekoturizam kao nov energičan pokret može stvoriti razne mogućnosti ponuđačima turističkih usluga. Takođe, može predstavljati priliku za razvoj regije. Ovaj model se pokazao uspešnim u Južnoj Moravskoj, jugo-istočnom delu Republike Češke. Južna Moravska je bila ekonomski i društveno zaostala regija, njena ekonomija, tradicija i zajednice uopšte bile su pogođene egzilom nemačkog stanovništva u posleratnim godinama i komunističkom vladavinom, koja je uništila većinu privatne svojine, uključujući i male komercijalne vinograde, u zemlji sa bogatim nasleđem proizvodnje vina i sa preko 300 „vinskih

puteva. Dobrobiti koje projekat donosi lokalnim zajednicama svima su očit. Između 1998 - 2004 Moravski Vinski Putevi doneli su preko 700 000 eura dodatnih investicija u ekonomiju ove regije, i stvorila, prema proceni, 30 000 radnih mesta za narednih pet godina. Lokalno stanovništvo je ponovo otkrilo svoje nasleđe, koje je u najvećem delu bilo zaboravljeno u prethodnih 50 godina.

udruženja“. Prerastanje proizvodnje vina iz hobija u profitabilnu profesiju i razvoj infrastrukture za pružanje turističkih usluga činili su se kao alternativni način da se Južna Moravska pokrene iz stagnacije. U cilju pobuđivanja domaće ekonomije, a istovremeno podržavajući očuvanje bogatog kulturnog i prirodnog nasleđa regije, Fondacija Udruženja za Očuvanje Životne Sredine Češke je 1997. osnovala Moravske Vinske Puteve. U Evropi opšte poznati kao Zeleni putevi, vinski putevi su maršute za bicikliste, pešake, jahače, paraplegičare, koji se koriste u skladu sa njihovim ekonomskim funkcijama. Oni promovišu čuvanje prirodnog i kulturnog nasleđa, nude izbor sigurnog transporta, rasonode i turizma, i promovišu zdraviji stil života. Prvobitno je 20 vinskih udruženja osnovalo Asocijaciju Vinskih Udruženja Južne Moravske i za dve godine projekat je privukao 230 udruženja, koja su do sada razvila i na mapi označila 1500 km vinskih

puteva. Dobrobiti koje projekat donosi lokalnim zajednicama svima su očit. Između 1998 - 2004 Moravski Vinski Putevi doneli su preko 700 000 eura dodatnih investicija u ekonomiju ove regije, i stvorila, prema proceni, 30 000 radnih mesta za narednih pet godina. Lokalno stanovništvo je ponovo otkrilo svoje nasleđe, koje je u najvećem delu bilo zaboravljeno u prethodnih 50 godina.

Rastući ekoturizam postavio je očuvanje prirode i nasleđa među najprioritetnije zadatke – mnoge zajednice su inicirale projekte s ciljem poboljšanja javnih površina – obnavljanje ulica, pejzažnih parkova i zelenih površina, obnova tradicionalnih vinskih podruma i presa, asfaliranih biciklističkih staza, aleja sa drvoredima i biokoridora. Pored toga, Vinski Putevi su povezali lokalne zajednice koje decenijama unazad nisu imali nikakve međusobne veze. Projekat je lokalnom stanovništvu doneo zajedničku viziju i postavio jak temelj novostvorenog identiteta i ponosa regije.

Nedavno je pokrenut sistem sertifikovanja „Dobrodošli biciklisti“ za restorane i ugostiteljske ustanove, u cilju, promovisanja kvalitetne infrastrukture turistima-biciklistima.

Sertifikovanje u ekoturizmu kao sredstvo za očuvanje prirode i održivi razvoj: Rumunski model

Trenutno postoji nekoliko načina za dobijanje nacionalne i međunarodne ekoturističke akreditacije i programa za sertifikovanje. Oni se uglavnom odnose na infrastrukturu koja je dizajnirana u skladu sa normama očuvanja životne sredine i na napredne sisteme monitoringa životne sredine. Uz to, ekoturistički produkti treba da sadrže pisani materijal o mesnoj istoriji, flori i fauni, vodiče i programe koji bi kod gostiju i posetilaca podsticali razvoj svesti o životnoj sredini i kulturi.

Rumunija je jedna od prvih zemalja u karpatskom regionu koja je razvila sertifikacioni sistem u ekoturizmu. Septembra 2005 Ekoturistička asocijacija Rumunije u saradnji sa Ministarstvom životne sredine i vodenih resursa ove zemlje, Upravom nacionalnog turizma Rumunije, Institutom za istraživanje i razvoj u turizmu i Geografskim univerzitetom u Bukureštu kompletirala je listu kriterijuma za ekoturističku sertifikaciju.

Rumunski stručnjaci su izdvojili tri kategorije korisnika koji se sertifikuju: 1) ponude turističkih agencija, tur-operatora i vodiča; 2) ekoturističke destinacije i 3) ponude smeštajnih kapaciteta; i izabrali su osam načela na kojima počiva ekoturizam:

1. Načelo usredsređivanja na prirodna dobra koje garantuje da turističke aktivnosti počivaju na upotrebi prirodne sredine, i da će turisti imati priliku da lično dožive prirodu;
2. Načelo interpretacije ekoturističkih operacija, koji garantuje da će aktivnosti biti zasnovane na interakciji sa prirodnom sredinom i da će podsticati turiste da prošire svoje znanje o njoj, razumeju je i poštuju, a time i povećaju samo uživanje u njoj. Takođe, turistima treba obezbediti pristup

prezentacijama putem raznih tehnika. Tačnost informacija koje bi bile izložene u ovim prezentacijama moraju se proveriti iz proverениh izvora. Vodiči i ostalo osoblje u kontaktu sa turistima moraju biti instruisani i upoznati sa ekoturističkim metodama predstavljanja i biti spremni da prezentuju validne podatke i ukažu na adekvatno ponašanje u cilju minimalizovanja negativnog uticaja na životnu sredinu;

3. Načelo održivosti životne sredine garantuje da usluge nude najbolje praktikovanje turizma i planiranja iz ugla očuvanja prirode i održivog razvoja. To znači da su prepoznate pretnje po životnu sredinu i preduzete mere za minimalizovanje negativnog uticaja. Ovo uključuje aspekte poput upravljanja zemljištem, vodom i otpadom, upotrebe građevinskih metoda i materijala, smanjenja zagađenja vazduha, zagađenja bukom i estetskog zagađenja, održivog transporta i korišćenja energije itd;
4. Načelo doprinosa očuvanju prirodnih dobara, koje se može postići kroz finansijsku pomoć namenjenu rehabilitacionim aktivnostima, sakupljanju otpada preostalog od turista, kroz doprinose organizacijama za očuvanje sredine. Preporučuje se, da se bar 3% potrošenog novca svakog turista izdvoji lokalnim planovima za očuvanje sredine;
5. Načelo konstruktivnog doprinosa razvoju lokalnih zajednica garantuje da će deo doprinosa od turizma biti podeljen lokalnim zajednicama kroz otvaranje novih radnih mesta za lokalno stanovništvo, korišćenje lokalnih ustanova, usluga i proizvoda;
6. Načelo brige prema lokalnoj kulturi i tradiciji obezbeđuje da će ekoturizam istaći kulturnu komponentu posećenog prirodnog dobra, ne remećivši pri tom život lokalne zajednice;
7. Načelo zadovoljenja turista garantuje da će ponuda odgovarati ili prevazići očekivanja turista;
8. Načelo prihvatljivog marketinga garantuje da će ekoturistički marketing obezbediti turistima potpune i prihvatljive informacije koje će povećati poštovanje turista prema prirodnoj i kulturnoj sredini odredišta, a takođe i njihovo zadovoljstvo.

Posedovanje potrebne dokumentacije i dozvola za svaku pojedinačnu vrstu aktivnosti preduslov su svim podnosiocima zahteva koji žele biti sertifikovani. Podnosioci zahteva, koji među svojim turističkim ponudama imaju komponente poput lova ili moto-sportova, čime čine negativan uticaj na životnu sredinu, isključuju se iz procedure izdavanja sertifikata. Kako je ekoturizam nova komponenta rumunskog turizma, sistem se primenjuje na probni period u trajanju od godinu dana (septembar 2005 – septembar 2006) u cilju ocenjivanja njegove opravdanosti. Za to vreme, ovaj dokument se konstantno unapređuje. ■

Korišćeni izvori:

- www.stezky.cz – Moravian Wine Trails web site
- www.cyklistevitani.cz – Cyclists welcome web site
- www.eco-romania.ro – Association of Ecotourism in Romania; AER

Kontakti:

Tomas Ruzicka,
Environmental Partnership Foundation,
Brno, Czech Republic.

Andreas Beckmann,
WWF Danube, Carpathian Programme,
Vienna, Austria.

KARPATSKA EKOREGIONALNA INICIJATIVA

RUMUNIJA

Transilvania University of Brasov
Faculty of Silviculture and Forest
Engineering
Dr. Ioan Vasile Abrudan
1, Sirul Beethoven, 2200 Brasov
Tel.: (+40) 268 47 68 08
Fax: (+40) 268 47 68 08
Email: abrudan@unitbv.ro
Webpage: www.unitbv.ro/silvic
Legal status: Academic

SRBIJA

Ecolibri-Bionet
Nenad Robajac
Sindelićeva 7, 11 000 Belgrade
Tel.: (+381) 11 344 29 75
Fax: (+381) 11 344 29 75
Email: nrbionet@eunet.yu
Webpage: www.ecolibribionet.co.yu
Legal status: NGO

SLOVAČKA

DAPHNE Institute of Applied Ecology
Ján Šeffler
Podunajska 24, SK-821 06 Bratislava
Mobile: (+421) 905 982 865
Tel/fax: (+421) 245 524 019
Email: jansef@changenet.sk
Webpage: www.daphne.sk
Legal status: NGO

UKRAJINA

Ecological Club "Carpathians"
Yaroslav Dovhanych
P.O.B. 10, Rakhiv, 90600
Zakarpatska oblast
Tel: (+3803132) 251 55
Fax: (+3803132) 212 16
Email: ecoclub@rakhiv.ukrtel.net
Webpage: none
Legal status: NGO

MEĐUNATRODNA

WWF Danube Carpathian
Programme – DCP
Mike Baltzer
Mariahilfer Strasse 88a/3/9
A-1090 Vienna, Austria
Tel: (+43) 1 52454 70-20
Fax: (+43) 1 52454 70-7
Email: mbaltzer@wwfdcp.org
Webpage: www.panda.org/dcpo
Legal status: NGO

Ukrajinsko-slovačka karpatska šuma praistorijske bukve nominovana za Uneskovu listu svetskog nasleđa

predstojeće

autor Vasil Pokinčereda, iz eko-kluba «Karpati», Rakiv, Ukraina

Za početak se vratimo Konvenciji svetskog nasleđa, koju je osnovao UNESCO 1972. U Ukrajini, 16 godina kasnije, ova konvencija je ratifikovana dekretom predsednika vrhovne vlade Sovjetske Socijalističke Republike Ukrajine od 4. oktobra 1988. Danas, lista svetskog nasleđa ubraja 788 lokacija, od kojih je 611 na listi kulturnog nasleđa, 154 na listi prirodnog nasleđa i 23 lokacije na listi kulturnog i prirodnog nasleđa. Svega tri lokacije u Ukrajini – Katedrala Svete Sofije, Kijev-Pečerska-ja Laura u Kijevu i istorijski centar u Livu su uvršteni na listu kulturnog nasleđa. Za sada nijedno prirodno dobro nije uvršteno među UNESCO-ove listu prirodnog nasleđa.

UNESCO definiše prirodno nasleđe kao prirodne lokacije ili precizno prostorno definisana prirodna dobra izvanredne i jedinstvene vrednosti, posmatrano iz naučnog ugla, prema očuvanosti ili prirodnoj lepoti. Za sad je označena samo jedna lokacija u Ukrajini koja ima realnu šansu da bude ubrojana u listu, i to su šume praistorijske bukve na Karpatima. To je odlučeno na međunarodnoj radionici «Identifikacija potencijalnih lokacija svetskog prirodnog nasleđa» pod patronatom UNESCO-a, kojoj su prisustvovali vodeći međunarodni i ukrajinski naučnici iz oblasti očuvanja prirode, stručnjaci UNESCO-a, predstavnici vladinih i nevladinih organizacija, a koja je održana u Mukačevu (Transkarpatija) u oktobru 2004. Na tom seminaru je predstavljen izvestan broj lokacija prirodnog i kulturnog nasleđa Ukrajine. Među njima i šume praistorijske bukve na Karpatima, netaknute stepske oblasti Askania-Nove, nizije Polisijske oblasti, Nacionalni dendropark Sofivka, i Smotritsko-Dnjeparski kanjoni. Nakon dugih diskusija i sveobuhvatnih analiza prezentovanog materijala, učesnici su se odlučili da započnu pripremanje samo jedne nominacije – šuma praistorijske bukve Karpata. Inače, prve preporuke za uvrštavanje praistorijskih šuma iz Rezervata biosfere Karpata na listu svetskog

nasleđa napisane su u rezoluciji međunarodne konferencije «Prirodne šume umerenog evropskog pojasa – vrednosti i upotreba» (Mukačevo 17-21.10.2003.).

Sama lokacija sastoji se od devet izolovanih grupa šuma praistorijskih bukvi, sa ukupnom površinom od 59.466,8 ha na teritoriji Slovačke i Ukrajine. Slovački deo obuhvata tri grupe šuma ovog praistorijskog drveta: Havešova, Vihorlat i Stužuca. Ukupna površina ovih šuma (neklearna zona) u Slovačkoj je 986,2 ha, površina tampon zone 221,8 ha. Ukrajinski deo se sastoji od lokacija u karpatskom rezervatu biosfere (neklearna zona 12625,8 ha, tampon zona 39.486,0 ha) i u Nacionalnom parku Užanski (nuklearna zona 2.532,0 ha, tampon zona 3.615,0 ha). Kao što možemo videti, šume praistorijske bukve iz Rezervata biosfere Karpata čine najveći deo kandidature. Ovaj deo se sastoji iz pet grupa sa značajnom površinom, koje se nalaze u oblastima trans-karpatske regije Tjačiv i Rakiv, unutar padine Polinonsko-Čornogirskog lanca.

Bilo je potrebno gotovo 2 godine da se kompletira kandidatura, i predata je UNESCO-u u proleće 2006. Ključna uloga u pripremanju kandidature pripada takvim ukrajinskim ekspertima poput Fedira Hamora, Jaroslava Dovaniča, Vasila Polinčereda, Dimitra Sukarika (iz Rezervata biosfere Karpata), Hrihorij Parčuk (Državna administracija prirodnih rezervata), Svitlana Ziman (Institut botanike) i njihovim kolegama iz Slovačke – Ivanu Vološčuku (Nacionalni park Tatri) i Viliamu Pikleru (Tehnički univerzitet Zvolen). Stručnjaci UNESCO-a će ubrzo posetiti Ukrajinu i proveriti dali nominovana lokacija ispunjava kriterijume svetskog prirodnog nasleđa. Zatim će specijalna komisija doneti odluku o ovoj ukrajinsko-slovačkoj lokaciji, uzimajući u obzir izveštaj ovih stručnjaka. Nama preostaje da budemo strpljivi i sačekamo odluku komisije. ■

Regionalni brend sa Belih Karpata

predstojeće

autor: Tomáš Ružička,

Fondacija partnerstvo za očuvanje životne sredine, Brno, Republika Češka

Beli Karpati su najzapadnija tačka Karpata, na granici republika Češke i Slovačke. U obe zemlje ova oblast je proglašena zaštićenim prirodnim dobrom (IUCN-V kategorija).

Ovaj region je 1996. godine proglašen za UNESCO-ov rezervat biosfere. Region je u istoriji poznat i kao «Zemlja voća», najviše zbog uzgajanja jabuka i šljiva. Voćnjaci sa više od 600 tradicionalnih voćnih sorti, kao i planinske livade sa preko 30 vrsta orhideja, naj-

veće su prirodne vrednosti ovog regiona. Ovu oblast takođe odlikuju kulturna i etnička raznolikost. Postoji nekoliko regija sa sopstvenim narodnim nošnjama, pesmama, tradicijama i dijalektima. Tradicije i izvorna muzika, iako polako izumiru, još uvek su deo svakodnevnog života.

Simbioza čoveka i prirode u regionu Belih Karpata je bila očuvana do nedavno, zahvaljujući tome što je oblast dugo ostala ruralna zabit i na margini intereso-

vanja prvo Habsburgovaca, a potom i komunističke vlasti. Kolaps poljoprivrede i industrije od 1989. godine kao i neočekivan pristup novim proizvodima i mogućnostima narušavaju ustrojstvo lokalnih zajednica i tradicionalnih načina izdržavanja, što je dovelo do osipanja bogatog kulturnog i prirodnog nasleđa regiona. Stopa nezaposlenosti u nekim delovima regije prelazi 20%. Zbog svega toga, i činjenice da urbana mesta pružaju veće mogućnosti, mladi ljudi napuštaju ovu oblast. Oni koji ostaju sve su manje zainteresovani za tradicionalnu poljoprivredu.

«Tradicije Belih Karpata» (1998), asocijacija nevladinih organizacija aktivnih u ovoj oblasti, kao i pojedini proizvođači voća udružili su se kako bi promovisali i zaštitili kulturno i prirodno nasleđe Belih Karpata. Predstavljena je i poznata marka, kako bi pomogla visokokvalitetnim domaćim proizvodima da se probiju na tržište, promovišući istovremeno i sam region. Među proizvodima sa brendom «Tradicije Belih Karpata» su i nagrađivani sok od jabuka koji se proizvodi u Hostetinu, ovčetine iz Valačije, sušeno voće i tradicionalni ručni radovi.

Vašar Svetog Nikole, koji je osnovao CSOP Kosenka, član udruženja «Tradicije Belih Karpata», još jedna je popularna aktivnost ove oblasti. Danas je to veoma popularan tradicionalni vašar sa ponudom lokalnih rukotvorina, prehrambenih proizvoda i tradicija ove regije. Posetioци mogu probati popularnu rakiju od šljivice, lokalno poznatu kao «šljivovica», kolač sa kruškama «frgale» kao i pevati uz muziku cimbala koja pripada ovom regionu jednako koliko stada ovaca pripadaju planinskim livadama.

Zelena Organizacija iz Velike Britanije nagradila je rad nevladine organizacije «Zelenom Jabukom» 2001. godine

Vodeći proizvod «Tradicija Belih Karpata» je prirodni sok od jabuka, koji se prodaje u najvećim supermarketima širom zemlje, pa ipak, akcenat se stavlja na tržište najbliže regiji (gradovi do 100 kilometara udaljenosti od Belih Karpata).

Mala fabrika, koja proizvodi visokokvalitetan prirodni sok, nalazi se u malom selu, Hostetinu (oko 300 stanovnika). Osim što obezbeđuje sezonske poslove za lokalno stanovništvo i uvećava prihode lokalnih vlasni-

ka voćnjaka, ova fabrika je važan element dalekosežnije strategije očuvanja bogatog diverziteta od nekih 250 sorti voća koje potiče sa Belih Karpata. Dodatak ceni otkupa koja se nudi za domaće sorte, motiviše vlasnike voćnjaka da održavaju svoje voćnjake u skladu sa normama očuvanja prirodne sredine. Ostali delovi ove strategije uključuju organizaciju nadmetanja lokalnih voćnih sorti, njihovo katalogiziranje i očuvanje.

Zajednički rad na sušenju voća

Fabrikom upravljaju nevladina organizacija «Tradicije Belih Karpata», lokalni uzgajivači voća i selo Hostetin. Sok se prodaje pod brendom «Tradicije Belih Karpata». Ovom proizvodu je 2003. godine dodeljena nagrada Organski proizvod godine. Ovo nadmetanje od 2002. godine u Republici Češkoj organizuje Fondacija partnerstvo za očuvanje životne sredine u saradnji sa asocijacijom organskih poljoprivrednika «Pro-Bio».

Nekada je na Belim Karpatima postojalo na stotine identičnih šupa-sušara za sušenje voća. Do danas su sačuvane svega dve. Jedna od njih, koja se nalazi u Hostetinu, renovirana je zahvaljujući organizaciji «Tradicije Belih Karpata». Rad u ovom objektu vrše sami članovi zajednice. Za razliku od fabrike, ova šupa služi za proizvodnju sušenog voća na malo, za podmirivanje lokalnih potreba. Zato se ovo teško može nazvati komercijalnim projektom. Štaviše, ove sušare pre možemo nazvati sastajalištem gde su se ljudi nalazili kako bi raspravljali o uobičajenim temama i pripovedali priče.

Ustanovljavanje regionalnog brenda je moćno sredstvo za promovisanje tradicionalnih regionalnih proizvoda i pothranjivanje osećanja ponosa kod lokalnog stanovništva. Ono pomaže malim i srednjim preduzećima da kreiraju potražnju za domaćim proizvodima kako kod turista, tako i kod lokalnih «patriota». A može biti od krucijalnog značaja za razvoj malih preduzeća, i za opstanak proizvodnje tradicionalnih rukotvorina i jela. ■

Fabrika za proizvodnju soka od jabuke

Očuvanje krupnih zveri u zapadno karpatskim planinama

predstojeće

autor Miroslav Kutal, Hnutí DUHA Olomouc, Prijatelji zemlje, Republika Češka.
Koordinator projekta velikih mesoždera u planinama Beskidi.

»Vučija patrola«

Naš projekat posvećen krupnim zverima ima za cilj zaštitu i razvoj prirodnih i socio-političkih uslova neophodnih za povratak velikih grabljivaca u njihovo prirodno prebivalište u Beskidi planinama – delu zapadno karpatskih planina. Zapadno karpatske planine, koje se rasprostiru duž Češko-Slovačke granice, predstavljaju važnu prirodnu kapiju za velike grabljivce. Vrste koje izi-

skuju najveću brigu – sivi vuk (*Canis lupus europaeus*), ris (*Lynx lynx*) i mrki medved (*Ursus arctos arctos*), bile su istrebljene u ovom području s početka 20.-og veka. Risevi su se počeli vraćati uglavnom sa slovačkih Karpata od 1950-ih, za njima medvedi ranih 70-ih, a naposljetku su se i vukovi vratili 1994. koliko smo uspeli da primetimo. Uprkos potpunoj zakonskoj zaštiti, krivolov je i dalje glavna pretnja ovim vrstama.

Projekat se sastoji iz dva međusobno povezana dela. Prvi se bavi terenskim nadgledanjem i zaštitom velikih grabljivaca putem takozvanih «vučjih patrola». To podrazumeva praćenje, sprečavanje krivolova, uklanjanje zamki i lociranje. Drugi deo projekta se bavi edukacijom i pobuđivanjem javne svesti o vukovima, medvedima i risevima.

«Vučje patrola» su male grupe (2 do 4 člana) obučeni dobrovoljaca koji nadgledaju odabranu oblast i čuvaju je od krivolova i postavljanja zamki. Ove sezone se preko 50 novih, zabrinutih ljudi priključilo vučjim patrolama. Oni su prošli neophodnu obuku koja je organizovana u kooperaciji sa stručnjacima iz Uprave zaštićenih prirodnih oblasti Beskidija i nevladinom organizacijom Beskidčan.

Oko 100 ljudi je izvelo tridesetak terenskih akcija nadgledanja tokom sezone (novembar 2005 –

april 2006), koje su odigrale važnu preventivnu ulogu protiv krivolova. Oni su postavili oznake «Ovu oblast nadgledaju čuvarske patrole» pored lovačke opreme (nišanska postolja). Broj otkrivenih i uklonjenih nelegalnih mamaca se smanjio zahvaljujući našim terenskim aktivnostima poslednjih godina.

Drugi deo projekta skocentrisan je na edukativne, komunikativne aktivnosti i odnose sa javnošću kako na regionalnom tako i na nacionalnom nivou. U jesen 2005. i proleće 2006. u kooperaciji sa Slovačkim pokretom WOLF organizovali smo 8 foruma po selima u blizini staništa velikih zveri.

Razdelili smo letke «Vukovi i risevi štite naše šume» objašnjavajući ulogu i značaj velikih predatora za šumske ekosisteme. Letke su turistima i planinskim kućama raznosile čuvarske patrole. Dobrovoljno terensko nadgledanje predstavlja važnu sponu uključivanja lokalne zajednice u projekat; jer ove patrole takođe komuniciraju sa turistima i uzgajivačima ovaca, čija stada ovi veliki grabljivci mogu napadati. Na nacionalnom nivou smo napravili plan rada po pitanju krupnih zveri, koji je pripremljen uz pomoć CR Agencije za zaštitu prirode i Češke akademije nauka. Takođe smo otvorili i novu web stran u o krupnim zverima (www.selmy.cz). Zatim, raspisali smo i nagradu od 50.000 čeških kruna svakome ko nas obavesti o postojećem krivolovu. Ovo finansiraju individualni donatori. Nadamo se da će ova nagrada pomoći otkrivanju lovokradica i ujedno ih obeshrabriti i odvratiti od krivolova zaštićenih vrsta životinja. Oko 25.000 letaka sa ovom informacijom razdeljeno je po karpatskim selima.

Sve naše aktivnosti u poslednje dve godine pomognute su od strane Međunarodnog fonda Visegrad, Evropske komisije (YOUTH program), Udruženja prirodnjaka Audubon, Prijatelja Zemlje iz Evrope, Ministarstva prosvete Češke i pojedinih donatora individualaca, čijem se doprinosu duboko zahvaljujemo. ■

Pripremili članovi CERI radne grupe za komunikaciju.

Objavljeno uz finansijsku podršku Evropske komisije.

Urednici
Tamara Malkova
Iryna Rozmaritsa
(Information Center "Green Dossier",
Ukraine, www.dossier.kiev.ua,
tamara@bg.net.ua).

Dizajn
Riki Watzka
www.RWDESIGN.SK

Izdavač za Srbiju
Ecolibri Bionet, Agencija
za očuvanje biodiverziteta
i održivi razvoj
office@ecolibribionet.co.yu

Predstojeći događaji

- **3-6. Avgust 2006.** 12. Radionica rukotvorina od drveta – Urgatina, Velke Karlovice, Češki karpati.
- **12-13. Avgust 2006.** Tradicionalni vašar u otvorenom muzeju, Roznov pod Radhostem, Republika Češka.
- **11-12. Septembar 2006.** Sastanak – priprema učesnika Karpatske konvencije, Beč, UNEP (Privremeni sekretarijat Karpatske konvencije).
- **24. Septembar 2006.** Dan jabuke, uz sajam tradicionalnih rukotvorina, Hostetin, Republika Češka.
- **Jesen 2006.** Prva konferencija članova (COP) Karpatske konvencije, Rumunija ili Ukrajina.
- **Novembar 2006.** Obuka novih dobrovoljaca koji žele da se uključe u projekat Vučjih patrola. Olomouc, Republika Češka. (Za više informacija: Miroslav Kutal, vlci.hlidky@hnutiduha.cz; www.selmy.cz)
- **2. Decembar 2006.** Vašar Sveti Nikola, Valaske Klobuki, Republika Češka